

آموزش ابتدایی آثار و اندیشه‌های دکتر غلامحسین شکوهی

فاطمه فریدونی^۱

^۱ کارشناسی ادبیات، مدیر آموزگار ابتدایی آموزش و پرورش شهرستان بهار

چکیده

نظام آموزشی یکی از پیچیده ترین زیر نظامهای اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جوامع بشری است. اهمیت نظام آموزشی و ضرورت افزایش کارایی آن، پرداختن به برنامه ریزی آموزشی را ایجاب می کند و انجام این امر مستلزم تشخیص مسائل آموزشی، شناسایی نارسایی ها و کاستی های آن از طریق انجام تحقیقات آموزشی می باشد. به طور کلی از محققین تحقیقات آموزشی انتظار می رود که مشکلات نظام آموزشی کشور را مشخص کنند و تحقق این مطلب نیاز به آمار و ارقام و اطلاعات دقیق و داده های کامل و منظم به کار عملی و جا افتادن فرهنگ تحقیق و پژوهش برای مجریان و همچنین متعلمان بستگی تام دارد. دکتر غلامحسین شکوهی پدر علم تعلیم و تربیت و از نظریه پردازان طراز اول کشور در زمینه مسائل تعلیم و تربیت است. این جستار با عنوان «آموزش ابتدایی آثار و اندیشه های دکتر غلامحسین شکوهی» بر آن است ضمن معرفی آثار و تألیفات دکتر غلامحسین شکوهی به اندیشه های تربیتی وی در نظام آموزش و پرورش بپردازد.

واژه‌های کلیدی: آموزش ابتدایی، آموزش و پرورش، تعلیم و تربیت، شکوهی.

مقدمه

از مهمترین و ارزنده ترین نکاتی که در هر رشته و حوزه دانشی به ویژه در حوزه تعلیم و تربیت، باید مورد توجه قرار گیرد، از یاد نبردن و قدر دانی از پیشکسوتان و بزرگانی است که در آن حوزه تلاش و کوشش فراوان و گرانبهایی انجام داده اند؛ چرا که این تلاش ها سرمایه های غنی بجا مانده برای هر رشته و علمی به حساب می آیند. این وظیفه بر دوش تمام افراد جامعه بخصوص کسانی است که ادامه دهنده راه این بزرگان هستند. بی شک زحمات غلامحسین شکوهی در تاریخ آموزش و پرورش کشور ما فراموش نخواهد شد. شکوهی کودک را در نظام تعلیم، کانون توجه قرار می دهد و شرط لازم معلمی را پذیرش کودک به عنوان انسانی مستقل و دارای ویژگی هایی می داند که باید آنها را شناخت و سپس به پرورش و آموزش او پرداخت. دکتر شکوهی یکی از نظریه پردازان باسابقه ی کشور در زمینه مسائل تعلیم و تربیت است. او در ارائه و بیان نظرات خود همواره جنبه های علمی جریان تعلیم را وجهه ی اصلی نظر قرار می دهد و هدف از طرح یافته های علمی را کاربرد آن ها در حیطه ی نظام آموزش و پرورش می داند. وی معلم را رکن اساسی تعلیم و تربیت و تربیت معلم را اولویت نخست نظام آموزش و پرورش می داند. به اعتقاد او اصلاح روش های تربیت معلم در کشور نخستین گامی است که باید برداشته شود. اولویت بعدی را برای روش ها و برنامه های آموزش و پرورش قائل است. او معتقد است روش ها و برنامه ها باید با توجه به طبیعت آدمی و خصوصیات اجتماعی و فرهنگی مردم تنظیم و ارائه شود و در نهایت بتواند افرادی مفید و منطبق با نیازهای اجتماعی آماده کند.

شکوهی معتقد است: اگر کشوری بخواهد رشد کند، باید فرهنگش درست و صحیح باشد و مردمش خوب تربیت شوند. ما از کشورهای دیگر چیزی کم نداریم. قدر کشور خود را بدانیم و از موقعیت های خوب و عالی اطرافمان استفاده کنیم. به جای اینکه وقت خود را به بطالت صرف کنیم، صرف اصلاح و تعلیم و تربیت کشور کنیم و من خوشحالم و می بالم که عاشق معلمی و معلم عاشقی بوده ام. وی با عنوان «پدر علم تعلیم و تربیت ایران» نیز شناخته می شود از مدرسین قدیمی تعلیم و تربیت و نیز اولین وزیر آموزش و پرورش نظام جمهوری اسلامی ایران بود. وی دارای مدرک دکترای علوم تربینی بوده و به موجب سابقه ۶۰ ساله در تعلیم و تربیت و امور پژوهشی، لقب چهره ماندگار تعلیم و تربیت ایران را به خود اختصاص داد. (آموزش نیوز)

پیشینه ی پژوهش

- کتاب شناسی توصیفی تعلیم و تربیت (۱۳۸۰)، مجله کیهان فرهنگی، شماره ۱۸۳
- شماره ۱۸۳ این نشریه را که به معرفی دکتر غلامحسین شکوهی و کاوشهایی چند در مسأله تعلیم و تربیت اختصاص داشت، نوشتاری که از نظر می گذرد بررسی اجمالی آثار دکتر شکوهی در زمینه تعلیم و تربیت است که به راستی هر یک در این عرصه کاری است کارستان و جملگی از کتابهای مرجع در امر آموزش و پرورش محسوب می شوند.
- غفاری جاهد، مریم، (۱۳۸۷)، مروری بر نظرات تربیتی غلامحسین شکوهی، درج شده در مجله رشد معلم، شماره ۲۲۸
- شکوهی، غلامحسین، (۱۳۵۸)، ماهنامه ی آموزش و پرورش، کنفرانس بین المللی آموزش و پرورش، شماره ۳، دوره ۴۸ مقدمه
- شکوهی، غلامحسین، (۱۳۸۰)، تعلیم و تربیت عرصه آزمون و خطا نیست، مجله کیهان فرهنگی، شماره ۱۸۱

تأثیرات آموزش و پرورش در فرهنگ آموزش و تربیت

تربیت به اجمال عبارت است از تأثیری که بزرگسال، یعنی فردی که از کمال نسبی برخوردار است، بر خردسال، که معمولاً با کمال فاصله‌ی بیش‌تری دارد، می‌گذارد تا وی را در رسیدن به مدارج عالی‌تر کمال یاری کند.

فیلسوفان و جامعه‌شناسان علوم تربیتی با گرایش‌های مختلف، اقدام به تعریف تربیت کرده‌اند به گونه‌ای که به ندرت می‌توان به تعریف واحدی دست یافت. افلاطون تعریف تربیت را رساندن جسم و روح به بالاترین پایه کمال و جمال می‌داند، به نظر اسپنسر تربیت مهیا کردن انسان است برای زندگی کامل. (قرایی قدم، ۱۳۷۵: ۱۴)

دروکیم در این خصوص می‌گوید: تربیت عملی است که نسل‌های بزرگسال بر روی نسل‌هایی که هنوز برای زندگی اجتماعی پخته نیستند انجام می‌دهند و هدف آن این است که در کودک شماری از حالات جسمانی و عقلانی و اخلاقی برانگیزد و پرورش دهد که جامعه سیاسی بر روی هم و نیز در محیط ویژه‌ای که فرد به نحو خاصی برای آن آماده می‌شود، اقتضا می‌کنند. (دورکیم، ۱۳۷۶: ۲۰۵)

فرهنگ به عنوان، نوعی نظام فکری، مجموعه‌ای از باورها، اندیشه‌ها، آداب و رسوم و ارزش‌های حاکم بر یک جامعه است که در گفتار و رفتار جامعه متجلی می‌گردد فرهنگ که به نوعی شیوه و اسلوب زندگی است، به طور اکتسابی شکل می‌گیرد و ضمن تأثیر پذیری از شرایط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی حاکم، الگوی آموزش را شکل می‌دهد بدین ترتیب بخش اعظم فرهنگ یک جامعه از طریق آموزش افراد شکل می‌گیرد و در این میان آموزش و پرورش به عنوان اولین نهاد رسمی موثر در القای آموزه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی همچنین اعمال فرهنگ صحیح آموزش و تعلیم و تربیت می‌تواند نقش بسزایی ایفا نماید اگر چه نهادهای فرهنگی دیگری چون آموزش عالی، صدا و سیما و... نیز نقش بسزایی در آموزش و تعلیم دارند، ولی آموزش و پرورش در ایفای نقش و رسالت فرهنگی خود از خصیصه‌هایی برخوردار است که سایر نهادها و دستگاه‌های اجتماعی فاقد آن هستند. از آن جمله شرایط و مقتضیات سنی کودکان است که از آمادگی ذهنی بیشتری برای پذیرش و دریافت اطلاعات برخوردارند و همین امر رسوخ به ذهن و فکر آنها را برای معلمین ممکن می‌سازد این امر یک امتیاز برای آموزش دانش‌آموزان مقاطع ابتدایی نسبت به اقشار دیگر محسوب می‌گردد، چرا که در مورد سایر اقشار به سادگی نمی‌توان تغییر مطلوب را شکل داد.

«آموزش» عمدتاً متکی بر بالا بردن سطح آگاهی و دانش افراد سنین مدرسه، نسبت به مقولات فرهنگی و افزایش دانایی جامعه در قبال حفظ، اشاعه و تثبیت جنبه‌های مثبت رفتار می‌باشد. امر «پرورش» نیز در واقع برای ایجاد تغییر و تحول رفتاری در جامعه و درونی ساختن و وارد ساختن آن در زندگی روزمره افراد صورت می‌پذیرد به عبارت دیگر، آموزش و پرورش در ارتباط با تثبیت یک رفتار یا عمل فرهنگ هم در حیطه مسائل ذهنی عمل می‌کند که در واقع همان نقش آموزی است و هم در حیطه مسائل عینی در جامعه ایفای نقش می‌کند که همان تغییر رفتار در بین دانش‌آموزان می‌باشد می‌توان گفت آموزش و پرورش، موثرترین نهاد در ایجاد و شکل‌گیری تغییرات فرهنگی مورد نظر است و در واقع به عنوان حلقه اتصال بین امری که از یک سو وجه اجتماعی و از سوی دیگر وجه شخصیتی دارد، فرهنگ مطلوب را برای نهادینه ساختن ارزش‌ها و عملی کردن آنها فراهم می‌سازد.

نظام آموزش و پرورش و نقش معلم

نظام آموزشی هر کشور توسط معلمان آن کشور شکل می‌گیرد و هر چقدر سطح دانش و توانایی این معلمان بالاتر باشد آن نظام موفق‌تر و پویاتر است، معلم کارگزار اصلی تعلیم و تربیت و روح نظام آموزشی است و با کوشش خردمندانه اوست که

اهداف متعالی نظام آموزشی کشور تحقق می یابد و آنچه کودکان، نوجوانان و جوانان در مدرسه کسب می کنند متأثر از خصوصیات، کیفیت، شایستگی های علمی، فرهنگی، دینی، تربیتی، اجتماعی، اخلاقی و معنوی معلمان است. (شعبانی، ۱۳۸۳: ۱۹)

معلم در دگرگونی نظام به اندازه کل عوامل نظام نقش دارد و اثر گذار است و سطح دانشف توانایی و کیفیت علمی هر کشور از سطح دانش، توانایی و کیفیت معلمان آن کشور بالاتر نیست. با این همه پیشرفت ها و تحولات علمی جهان، در دنیای ارتباطات و فن آوری اطلاعات، هنوز هیچ چیز نمی تواند جای معلم را بگیرد و هر تغییر و تحولی در کیفیت آموزشی و هر تلاشی در تغییر بنیادی نظام، بدون تحول در نظام تربیت معلم امکان پذیر نیست و این در دنیای امروز به اثبات رسیده است. امروزه سرمایه گذاری در تربیت معلم در تمام کشورهای پیشرفته جهان نوعی سرمایه گذاری عمرانی برای توسعه پایدار، در تمام ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، اخلاقی، و سیاسی است. (شعبانی، ۱۳۸۳: ۲۱)

ویژگی های اخلاقی معلم ابتدایی

- ۱- **مراعات آداب و رسوم اجتماعی:** بسیاری از سعادت های اجتماعی مرهون ادب و مراعات آداب و رسوم اجتماعی است و به بهانه ی پیشرفت علم و تحولات و جهانی شدن نباید معلم که الگوی اخلاق برای دانش آموزان خود است آداب و رسوم اجتماعی خود را کنار گذارد، حصارها را بشکند و حریم عفت و پاکدامنی جامعه را کنار نهد.
- ۲- **نشاط و شادابی:** معلم باید به هنگام ورود به کلاس، مشکلات زندگی خود را که ناشی از تغییر و تحولات جامعه اش می باشد نظیر تورم، گرانی، بیماری ها و... همه را کنار گذارده و با روحیه ای شاداب و پر نشاط پا به دنیای کلاس نهد.
- ۳- **آراستگی ظاهر:** رسول اکرم (ص) قبل از خروج از منزل، مقابل آئینه می رفته و ظاهر خود را مرتب می کرده است و در جواب این سوال که چرا تا این اندازه به این موضوع اهمیت می دهند می فرمودند: نمی خواهم باعث غیبت مردم شوم معلم باید از رسول اکرم (ص) که الگو و اسوه ی اخلاق است درس بیاموزد.
- ۴- **سعه ی صدر:** اگر معلم در عصر تحولات و تغییرات، رفتارهایی خاص از دانش آموزان خود دید باید با سعه ی صدر با آن برخورد کند، دریا دل باشد و توانایی پشت سر گذاشتن هیجانه های ناشی از پیشرفت در دانش آموزان خود را داشته باشد. زیرا با سعه ی صدر، بساری از مشکلات حل می شد.
- ۵- **اخلاص:** بارزترین ویژگی معلم در عصر شکوفایی علم، اخلاص است. مدرسه، درس، کلا، رفتار، گفتار همه باید بوی اخلاص بدهد. اگر به دنبال آموزش های جدید و تکنیک های جهانی است نباید به خاطر ریا و رخ کشیدن خود و خودنمایی باشد، بلکه باید اخلاص در کار داشته باشد. و خود را نبیند بلکه هدفش پیشرفت جامعه و تعالی آن باشد.
- ۶- **شخصیت دادن به دیگران:** معلم موفق در قرن بیست و یکم، کسی است که علاوه بر اینکه خود متشخص است برای دیگران اعم از دانش آموزان، یا همکاران ارزش و شخصیت قائل است و با سخنان کنایه آمیز نباید دیگران را برنجانند، بلکه باید راهنمای بقیه در راه یابی به موفقیت ها باشد.
- ۷- **تعهد در کار:** اگر معلم همگام با جامعه پیشرفت کرد و بر تمامی زوایای علوم و فنون جدید دست یافت اما در کارش به خصلت تعهد آراسته نگشت، جز زیان و خسران برای جامعه اش ارمان دیگری نخواهد آورد. تعهد کاری موجب درست استفاده کردن از اطلاعات علمی می شود.

- ۸- **تقوا:** اگر معلم آراسته به خوی و خصلت تقوی نباشد، نسلی که تحت تعلیم و تربیت او باشد عاری از این صفت خواهند بود و کسی که تقوا نداشته باشد تحت تاثیر فرهنگ های مخرب قرار خواهد گرفت و پدیده تهاجم فرهنگی را با استقبال خواهد پذیرفت و با این کار دچار غرور علمی کاذب می گردد.
- ۹- **وظیفه شناسی:** معلم دارای خصلت وظیفه شناسی است از زیر بار مسئولیت به بهانه های مختلف نمی گریزد، تأخیر در کار ندارد، در کلاس درسش اطلاق وقت نمی کند، کم کاری در برنامه اش مفهوم ندارد.
- ۱۰- **رأفت و مهربانی:** معلم مهربان است و با این صفت کودکان و نونهالان را به خود جذب می کند، پرخاشگر تندخو و عصبانی نیست، زمینه را برای هر گونه پرسش و سوال فراهم می کند، اجازه می دهد به راحتی دانش آموزان با او گفتگو کرده و مشکلات درسی یا غیر درسی خود را بازگو کنند.
- ۱۱- **نگرش و بینش صحیح:** او نگرشی درست و مثبت از مسائل دارد. مسائل جدید و نوآوری ها را با دید مثبت می نگرد در تجزیه و تحلیل این نوآوری ها قوی و قدرتمند است و آنها را مغتنم می شمارد و به خوبی استفاده می کند.
- ۱۲- **تقدم منافع جامعه نسبت به منافع خود** (هوشیار، ۱۳۸۶: ۱۳)

معرفی دکتر غلامحسین شکوهی

غلامحسین شکوهی در سال ۱۳۰۵ در شهر خوسف بیرجند متولد شد. وی در سال ۱۳۱۱ به مدرسه ای در شهر خوسف رفت. و در سال ۱۳۲۳ با رتبه ممتاز از دانشسرای مقدماتی فارغ التحصیل شد و به روستای خود برای آموزش بچه های روستا بازگشت. و در سال ۱۳۲۷ دیپلم کامل ادبی را اخذ کرد و بعد از گذراندن دوره سربازی در سال ۱۳۲۲ وارد دانشسرای عالی در تهران شد و در سال ۱۳۳۵ در رشته ادبیات فارسی با رتبه اول فارغ التحصیل شد و با بورس تحصیلی و بعد از ازدواج عازم سوئیس شد و در سال ۱۳۴۰ بود که غلامحسین شکوهی در رشته علوم تربیتی مقطع دکتری از دانشگاه ژنو سوئیس فارغ التحصیل شد. وی در سال ۱۳۴۱ به عنوان کارشناسی اداره کل مطالعات و برنامه و سپس ریاست اداره تحقیق و ارزشیابی در سال ۱۳۴۵ به فعالیت پرداخت او همچنین نخستین وزیر آموزش و پرورش جمهوری اسلامی ایران است. غلامحسین شکوهی در کودکی در دامان مادر پرورش یافت . مادر بزرگوارش اجازه خروج وی از خانه و بازی با کودکان را به وی نمی داد . در عوض هر روز عصر وی را از کوچه باغهای با صفایی به سوی مقبره مولانا محمد حسام قهستانی (شاعر اهل بیت علیهم السلام) (۷۸۱-۸۷۳ ه.ق) که نزد مردم محلی به پای تخت مشهور بود ، می برد . استاد شکوهی همچون سایر مردم محل که به این آرامگاه حرمت بسیار می نهادند به آنجا علاقمند شد. در آنجا درویشی پیر معتلف بود که مردم وی را «یاهو» می نامیدند . و استاد شکوهی بدلیل سکونت وی در آن آرامگاه به وی علاقه بسیار یافت . چنین زمینه ای موجب شد که استاد شکوهی بعدها پایان نامه دوره کارشناسی خود را درباره ابن حسام بنگارد.

تحصیلات رسمی و حرفه ای : غلامحسین شکوهی در سال ۱۳۱۱ وارد دبستان چهار علامه قریه خوسف شد . بعدها نام این دبستان بنام خیام و سپس بنام ابن حسام نامگذاری شد. وی در ۱۳۱۵ تحصیلات ابتدایی را بپایان برد اما بدلیل مشکلات مالی و تحصیل در شهر (بیرجند) به مدت یک سال و سه ماه از تحصیل فاصله گرفت . اما از سال ۱۳۱۶ برای تحصیل در دانشسرای بیرجند به آن شهر رفت و پس از هفت سال در خرداد ۱۳۲۳ مدرک دیپلم را از دانشسرای مقدماتی دریافت نمود . پس از مدتی تدریس و نیز پس از شاگرد اولی و بورس دانشجویان ممتاز در سال ۱۳۳۶ به ژنو اعزام شد. و تا سال ۱۳۴۱ که به ایران بازگشت مدرکهای دیپلم مقدماتی ، دیپلم علوم تربیتی ، لیسانس و نیز دیپلم راهنمایی شغلی را دریافت نمود . مدتی بعد نیز از انستیتوی ژان ژاک روسو به دریافت دکترای تعلیم و تربیت نائل آمد.

استادان و مربیان : از استادان وی میتوان به استنادانی چون «پیازه» و «دوتران» در دانشگاه ژنو اشاره کرد. ژان پیازه استاد بسیاری از چهره های نامی معاصر ایران در حوزه های علوم اجتماعی بوده است.

فعالیت های آموزشی : غلامحسین شکوهی از یازده سالگی بطور غیر رسمی به عنوان همکاری با مدیر دبستان ابن حسام گاهی به تدریس می پرداخت . وی در ۱۳۲۳ از دانشسرای مقدماتی بیرجند دیپلم گرفت و در خوسف به تدریس پرداخت . مدتی بعد در روستای گل (در نزدیکی خوسف) به تدریس پرداخت . استاد شکوهی پس از اخذ مدرک دکتری از ژنو ، به ایران برگشت . مدتی را بطور رایگان در تهران به تدریس « روشها» ، « راهنمایی شغلی » پرداخت . مدتی نیز بدلیل بیماری به بیرجند رفت و در دانشگاه بیرجند تدریس نمود . سال ۱۳۴۱ پس از بازگشت از ژنو، شکوهی در وزارت فرهنگ آن زمان در دفتر مطالعات تربیتی که بعد به اداره کل مطالعات و برنامه ها تغییر نام یافت مشغول به کار شد و به تدریج در دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران، تربیت معلم مامازن ورامین و دانشگاه فردوسی مشهد تدریس در حوزه های آموخته اش را آغاز کرد. در سال ۱۳۴۵ شکوهی با عنوان استادیار و بعد دانشیار و استاد به دانشکده علوم تربیتی دانشگاه تهران منتقل شد و به تدریس ادامه داد.

دکتر غلامحسین شکوهی در دومین همایش چهره های ماندگار به عنوان چهره ماندگار علم تعلیم و تربیت ایران مورد تجلیل قرار گرفت. (منع دریافت مطلب: <http://edupsy.parsiblog.com>)

آثار و تالیفات دکتر شکوهی

- پایان نامه تحصیلی لیسانس (شرح حال و ذکر آثار و نمونه اشعار محمد بن حسام قهستانی) تهران ۳۵- ۱۳۳۴
- رساله دکتری (مفهوم رابطه در حساب) : ژنو : ۱۳۴۱
- روش آموختن حساب و هندسه
- چاپ اول در دو جلد تهران : چاپخانه سازمان تربیت معلم و تحقیقات تربیتی ۱۳۴۵
- چاپ یک جلدی تهران : چاپخانه پیروز شهرپور ۱۳۴۶
- مربیان بزرگ ترجمه کتاب **Grands pedagogues** اثر شاتو و دیگران ، تهران دانشگاه تهران - چاپ اول ۱۳۵۵ چاپ سوم آبان ماه ۱۳۷۲
- روان شناسی برای سال سوم آموزش متوسطه تهران : وزارت آموزش و پرورش ، چاپخانه صفا ، ۱۳۶۰
- (تعلیم و تربیت) اثر امانوئل کانت
- ترجمه از متن انگلیسی انتشارات دانشگاه تهران : چاپ اول ۱۳۶۳
- ترجمه از متن فرانسه انتشارات دانشگاه تهران : چاپ سوم ۱۳۷۲
- (تعلیم و تربیت و مراحل آن) مشهد: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی ، چاپ اول ۱۳۶۳ ، چاپ پانزدهم ۱۳۷۴۱

– مبانی و اصول آموزش و پرورش، مشهد: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ پنجم ۱۳۷۲

– روان شناسی برای سال سوم آموزش متوسطه عمومی – اقتصاد اجتماعی – فرهنگ و ادب وزارت آموزش و پرورش، چاپخانه صفا، ۱۳۶۰

دکتر شکوهی بیش از چهل مقاله تألیف و یا ترجمه نموده است که در ماهنامه آموزش و پرورش، نمای تربیت، مجله روان شناسی، فصلنامه تعلیم و تربیت، نشریه دانشکده علوم تربیت دانشگاه تهران و روزنامه میزان چاپ و منتشر شده است. ضمناً وی دو مقاله به زبان انگلیسی نوشته که در نشریه *Arithmetie teacher* چاپ شده است. دکتر شکوهی در خلال فعالیت های تألیفاتی و تعلیماتی با اعتنای فرصت ها ئی که احیاناً برایش پیش آمده و با همکاری جمعی از علافه مندان، به کار تحقیق نیز پرداخته است اینک عناوین نمونه هایی از این تحقیقات:

- ۱- بررسی علل شکست نو آموزان در دبستان، تهران: وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۴۵
- ۲- مطالعه (میزان پیشرفت دانش آموزان مدرسه تجربی در زمینه های حساب، علوم قرائت و املاء) تهران: وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۴۶.
- ۳- بررسی (رابطه آموزش و اشتغال در بخش غیر متشکل اقتصادی) تهران: معاونت پژوهشی دانشگاه تهران، شهریور، ۱۳۶۹.
- ۴- تهیه (آزمون سنجش آمادگی کودکان برای ورود به دوره آموزش همگانی) تهران: وزارت آموزش و پرورش، ۱۳۷۲
- ۵- بررسی (علل افت بی سابقه موفقیت فارغ التحصیلان شهرستان بیرجند در مسابقات ورودی دانشگاهها در سال ۱۳۷۳ نسبت به سال ۱۳۷۲)، بیرجند: معاونت پژوهشی، ۱۳۷۴ (منبع: ویکی پدیا)

اندیشه های تربیتی دکتر شکوهی

اصول تعلیم و تربیت برای مربیان به منزله ی ابزاری است که با استفاده از آن می توانند به موقع و در عین حال به روش بینی کافی تصمیم بگیرند و وظایف تربیتی خود را به نحو رضایت بخشی انجام دهند. (شکوهی، ۱۳۸۳: ۸۴)

وظایف مربی

الف) رفتار احترام آمیز با کودک

احترام به کودک داشتن حرمت او در مقام کودک فعلی و بزرگسال آینده در آن واحد است. در کودک نیروی حیاتی نفته ای یافت می شود؛ نیرویی ناشناخته، نیرویی مرموز، شاید خطرناک و احتمالاً مفید که به وی جنبه ای از تقدس می بخشد، اما در او آینده ای گران بار از غنایی ابهام آمیز هم وجود دارد که کسی حق ندارد از هست شدن آن جلوگیری کند.

ب) توجه به نیازها

تعلیم و تربیت سنتی، با نادیده گرفتن زندگی واقعی کودک فرصت ارزشمند توسل به محرک های تربیتی این دوره را، که در عین حال تنها راه جلب همکاری خردسالان است، از دست می دهد. کودک در زمان حال زندگی می کند، نیازها و خواسته ها و انگیزه هایش به کلی با بزرگسال متفاوت است. چنانچه فقط آماده کردن کودک برای آینده نامعلوم را وجهه ی همت خود قرار دهیم به اجبار خود را از مؤثرترین محرکات طبیعی وجود او محروم کرده ایم و در آن حال ناگزیر می شویم برای جبران این وضع و تحریض او به تلاش در راه وصول به اهداف موهوم دوره ی بزرگسالی دست به دامان تشویق های بی رویه و تهدیدهای بی پایه شویم. (شکوهی، ۱۳۷۸: ۳۲)

ج) شناخت استعدادها

برای این که نسل جوان بتواند به موقع با آن قسمت از دانش‌ها، ارزش‌ها، مهارت‌ها و باورهای پیشینیان که نفع عام دارد و در کیفیت زندگی آدمیان از هرطبق مؤثر است آشنا شود و آن‌ها را در مدتی معقول به حساب خود ارزیابی و تصویب و از آن خود کند، باید تدابیر لازم اتخاذ شود. باید برای آموزش آن بخش از سرمایه‌های فرهنگی که آشنایی با آن شرط لازم شرکت مؤثر فرد در زندگی گروهی و بهره‌مندی وی از مزایای اجتماعی است برنامه‌ریزی شود. به علاوه باید استعدادها و علایق هر فرد به دقت مطالعه شود و هرکس علاوه بر تعلیماتی که در زمینه‌ی سرمایه‌های تمدنی عام المنفعه می‌بیند به تناسب استعدادها و علایق خود به سوی بخشی از معارف اختصاصی راهنمایی شود تا در محدوده‌ی آنچه متناسب با امکانات وی تشخیص داده می‌شود، پس از درک و هضم یافته‌های گذشتگان، به سهم خود در آن بخش دست به آفرینندگی بزند. ارزش تربیتی سرمایه‌های فرهنگی برای شخصیت‌های مختلف متفاوت است. آنچه در شخصیتی معین پژوهاکی ارزنده ایجاد می‌کند ممکن است در شخصیت دیگر بی‌اثر باشد و بالعکس. لذا مربی باید برای تربیت هر فرد، در میان سرمایه‌های فرهنگی، به آنچه با شخصیت وی متناسب‌تر است متوسل شود و موجبات درگیری او را با همان ارزش‌های خاص فراهم آورد.

د) برنامه‌ریزی

آموزش همگانی و تعلیمات تخصصی علاوه بر این که ضرورت قطعی دارد نیاز به برنامه‌ریزی‌های سنجیده دارد و چنانچه به موقع خود مقدمات آن از قبل فراهم نشده باشد آمادگی نسل جدید برای زندگی فردی و جمعی دست‌خوش هرج و مرج و بی‌سامانی می‌شود.

شتاب‌زدگی در ارائه‌ی سرمایه‌های فرهنگی که ذهن هنوز برای ادراک ارزش آنها آمادگی کافی ندارد نه تنها اتلاف وقت و از لحاظ تربیتی بی‌نتیجه است، بلکه به بار آوردن افراد سطحی بی‌فرهنگ و متظاهری می‌انجامد که ذائقه‌ی درک ارزش‌های عالی انسانی را برای همیشه از دست داده‌اند. (همان، ۳۴)

ر) توجه به اهداف تربیتی

اولین شرط هماهنگی فعالیت‌ها وحدت هدف و مقصد است که باید برنامه‌ها و فعالیت‌های مربوط را هدایت نماید. باید هدف غایی تعلیم و تربیت به طور کلی، و مخصوصاً برای افرادی که در تنظیم برنامه‌های مربوط نقشی به عهده دارند، روشن باشد و هدف تربیت جوانان در هریک از مراحل رشد نیز به صراحت تعیین و به مربیان اعلام گردد.

ز) ایجاد علاقه به یادگیری

از لحاظ آینده‌نگاری، خواه ادامه تحصیل دانش‌آموز و خواه به طول کلی تعلیم و تربیت مستمر مورد نظر باشد، دوره‌ی آموزش عمومی باید در افراد علاقه به یادگیری ایجاد کند و دانش‌آموز باید هرروز بیش از روز پیش نسبت به یادگیری علاقه‌مند شود.

ط) نیاز مربی به استقلال عمل

موفقیت مربی تا حد قابل ملاحظه‌ای در گرو استقلال عملی است که معمولاً از آن برخوردار است؛ ولی استقلال عمل مربی وقتی موجه و مفید است که مسبوق به کسب صلاحیت از سوی داوطلبان باشد؛ بدین معنا که داوطلب قبل از آن جا که مجاز باشد بالاستقلال عمل کند باید-با شرکت کردن و بهره‌مند شدن از دوره‌های کارآموزی پربار و ضمن تماس با افراد با تجربه و به کمک مطالعه و تحقیق مداوم- به حد خودکفایی نسبی رسیده باشد، به طوری که بتواند در هر موقعیت تربیتی خاص برآورد وضعیت کرده و با رعایت همه‌ی جوانب و با روشن‌بینی کامل تدابیر مقتضی اتخاذ کند. (شکوهی، ۱۳۷۸: ۴۱)

وظایف مدارس ابتدایی

(۱) تربیت اجتماعی

تربیت اجتماعی و خوی و خصلت کودکان از وظایف مهم مدرسه‌ی ابتدایی است. نظم و تربیت امور در مدرسه و مقررات حاکم بر فعالیت‌های آن باید طوری باشد که تربیت اجتماعی کودک را متضمن باشد. زندگی در مدرسه باید ساده و منظم و در عین حال طبیعی و غیر ساختگی باشد و به خصوص روح تعاون و ابتکار و حس همبستگی و احساس مسئولیت را در دانش‌آموزان بپرورد و کودکان را تا اندازه‌ای با طرز کار سازمان‌های اجتماعی آشنا کند.

(۲) تربیت اخلاقی

تربیت اخلاقی نوآموز دبستان هم از تربیت اجتماعی‌اش جدا نیست. منظور از این تربیت این است که قواعد رفتاری را که کودک در این دوره شروع به فهمیدن معنی و نتیجه‌ی آن می‌کند به او پیشنهاد می‌کنیم و او را به قبول آنها وادار سازیم.

(۳) تقویت فعالیت‌های کودک

حرف‌شنوی و انضباط، در جریان فعالیت و به یاری آن تقویت می‌شود. باید احتیاج مداوم کودک به فعالیت را حفظ، تقویت و تغذیه کرد. این وظیفه‌ی مربی و وظیفه‌ی مقدسی است و تعادل جسمی هوش و روان انسان بدان بستگی دارد. این که اطاعت کردن را به کودک تعلیم دهیم کافی نیست. باید کلیه‌ی عوامل و جمیع شرایط، کودک را بر آن دارد که فرمان‌برداری را دوست بدارد. (شکوهی، ۱۳۸۶: ۷۹)

نتیجه

تعلیم و تربیت این چنین که در مقام بیان رسالت انبیا و نتیجه‌ی آن است، انسان را آزاد و مختار و بر جان و روان خویش بینا معرفی می‌کند؛ بنابراین وی را عامل راه‌یابی و گمراهی خویش و مسئول رفتار شایسته و تبهکاری‌اش می‌شناسد و در نتیجه انسان را نقشه‌پرداز و معمار ساختمان سعادت و شقاوت خویش اعلام می‌کند. استاد شکوهی از وضعیت کنونی تعلیم و تربیت می‌نالد و ریشه مشکلات و معضلات نظام تعلیم و تربیت کشور را در فقدان یک مغز متفکر برای آموزش و پرورش می‌داند. مردی که نخستین وزیر آموزش و پرورش پس از انقلاب بوده است، اعاده حرمت و اعتبار معلم و معلمی را از مهم‌ترین وظایف آموزش و پرورش در برهه کنونی می‌داند و بر این باور است که نظام گزینش معلم در کشور ما، جذب علاقه‌مندان شغل معلمی را نتیجه نمی‌دهد.

منابع و مأخذ

- ۱- دروکی، امیل، (۱۳۷۶)، تربیت و جامعه‌شناسی، ترجمه علی محمد کاردان، انتشارات دانشگاه تهران
- ۲- شکوهی، غلامحسین؛ (۱۳۸۶)، مبانی و اصول آموزش و پرورش؛ مشهد، مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی
- ۳- -----، (۱۳۷۸)، تعلیم و تربیت و مراحل آن، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی، چاپ دوم
- ۴- -----، (۱۳۸۳)، تعلیم و تربیت از منظر عشق و عرفان، تهران، انتشارات طهوری

- ۵- مجله رشد معلم، (۱۳۸۷)، شماره ۲۲۸، تیر ماه
  - ۶- شعبانی، زهرا، (۱۳۸۳)، بررسی تطبیقی تربیت معلم ایران و چند کشور جهان، فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۷۹
  - ۷- (شصت و پنجمین وزیر آموزش و پرورش ایران کیست؟/موزش‌نیوز)
  - ۸- قرایی مقدم، ا (۱۳۷۵)، جامعه شناسی آموزش و پرورش، کتابخانه فروردین، چاپ دوم
  - ۹- هوشیار، صدیقه، (۱۳۷۶)، معلم، مدیریت کلاس، موانع و راهبردها، پرورش و تحقیقات آموزش و پرورش اصفهان
- <http://edupsy.parsiblog.com>